

Pápes Éva

Mese, vér és erotika

A Kékszakállú herceg vára

(Megjelent: Kortárs, 2016.)

*„...a sötétség határán legvakítóbbak a fények”
Balázs Béla¹*

Kékszakáll

„Egy antik és két középkori monstrum: mindhárom titokzatos helyen tanyázik és pusztító szexualitásával hívja fel magára a figyelmet.”² Minótauros, aki bika/ember formában szüzeket fal föl, Drakula, aki vámpírként szüzlányok vérével táplálkozik, no és Kékszakáll, aki a feleségeit gyilkolja halomba titokzatos várában.

A vér és az erotika leginkább a Kékszakállú herceget lengi körül, aki olyan nőket ölt meg a mítosz³ szerint, akikkel szexuális kapcsolata volt. Charles Perraut meséje tette széles körben ismertté a történetet, de számtalan változatban terjedt el, mesélték Európa szerte. Nálunk inkább a Bartók opera ismerős, amelyet ugyan a mese ihletett, de Balázs Béla szövegkönyve, illetve misztériumjátéka nyomán készült. A téma erejét jelzi, hogy tonnányi szakirodalom foglalkozik az operával, a mítosszal, de a mesevariánsokkal is. Mintha ez a vad, kegyetlen és erotikus történet valami igazán fontosat, de mégis nehezen kifejezhető mozgathatna meg az emberekben...

Miféle történet ez, ahol a férfi egyértelműen gyilkos, mai fogalmaink szerint kéjgyilkos? Konzekvensen megpuhítja, majd csapdába csalja az először vonakodó, majd a férfi erejétől, hatalmától, gazdagságától elbűvölt asszonyt. Itt is, mint minden hasonlóan „gyilkos” történetben a valóságról szól a mese...

---

¹ Balázs Béla: Halálesztétika Papyrusz Book 30.p.

² Kányádi András: A képzelet topográfiája KOMP-PRESS KIADÓ 2010. Kolozsvár 85. p.

³ A fent idézett Kányádi kötet széles körű tájékoztatást ad a mítosz eredetéről.

Cselvetés, elbolondítás, csapdába csalás, bezárás, erőszak majd halál... A mai sorozatgyilkosok is hasonlóképpen működnek, mintha egy ősi recept ismétlődne újra és újra... Noha a szex motivációnak tűnik, inkább csak egyik eleme a történésnek, korántsem az oka... Szándékolt és jól működő, vélhetően sokszor elpróbált csapdáról van szó, nem holmi spontán jött szerelmi drámáról, amely éppen halálba torkolt.

Kékszakáll hol ördöggént, hol lovagként, hol varázslóként jelenik meg a különböző interpretációkban. Közös vonása a változó történeteknek, hogy a „hős” a vonakodó hajadont szép szavakkal, ajándékkal, ígérettel elbolondítja⁴, majd az esküvő után nem sokkal sürgős dolgára hivatkozva magára hagyja. Előtte azonban rábíz egy kulcsot, amely egy bizonyos titokzatos kamrát nyit, ahová tilos bemenni. Amikor ez mégis megtörténik, a feleség borzadva látja, hogy az előző asszonyok holttesteivel van tele a titkos szoba. A kulcs egyre vérzik, és Kékszakáll „tetemre hívja” az új asszonyt...

Érosz és Thanatosz – szerelem és halál - régóta kapcsolódnak egymáshoz, de emellett egy másik kapcsolódás is megjelenik: a hatalom és az erotika. Ha Kékszakáll szerelemből ölne, akkor talán lenne számára engesztelődés, hiszen a szerelem/halál összekapcsolódás az érzés feneketlen mélységét jelzi. Aki öl maga is belehal, ha igazán szeret. Kékszakáll nem tűnik szerelmesnek, inkább elcsábítja a kijelölt nőt, megszerzi magának, birtokolja és uralja.⁵ Aztán próbára teszi, s bár látszólag döntést kínál föl neki, igazából pontosan tudja, hogy minden nő ki fogja nyitni a titkos zárat. Az a nő, akit ő választ, mindenképpen. A mese hősnője nem Balázs/Bartók Juditja, aki elvakult szerelmes asszonyként világosságot akar hozni egy komor és sötét várba, hanem egy naiv fiatal lány, akit elvakított a pénz, hatalom és erő kombinációja. Szó nincs odaadó szerelemről, inkább egy kölcsönösen előnyösnek látszó kapcsolódásról, ahol a hatalommal bíró férfi keresi azt a nőt, akit az ágyába/varába vihet, aki elég naiv és buta ahhoz, hogy elhiggye, ez valóban működhet... Ősi forgatókönyv...

Nos, ennek ára van – és ez így volt régen, s így van ma is. Ha a kapcsolódás a nemi szervek és az anyagi megfontolások táján jön létre, akkor az ott is marad. Szerellemmel szeretni, szívből szeretni nem lehet azon az alapon, hogy a kiszemelt három lány közül melyik hajlandó megbékülni azzal a bizonyos kék színű szakállal. A két idősebb nővér képviseli a nőkben épségben működő, egészséges ösztönöket, a kisebb lány az, aki nem érzékel,

---

⁴ Gondoljunk a Molnár Anna c. balladára! Ott a fa alatt, kedvese ölében fekvő látja meg a felakasztott asszonyokat Molnár Anna...

⁵ Itt el kell vonatkoztatni a Bartók opera történetétől...a mese variánsokban szó sincs szerelemről!

nem lát, nem akarja a jelzéseket tudomásul venni. Ő a potenciális áldozat. (Akár Piroska⁶, a farkassal való találkozása előtt!)

A stigma

Mindig gyanús egy ennyire látható eltérés egy mesei szereplőnél, mint az idézett kék színű szakáll! Valami titok van mögötte, bizalmatlanságot kelt, eltér a megszokottól – valamiképpen stigmatizálja a tulajdonosát.

A szakáll eredetére nézve többféle feltételezés közül választhatunk, de bármelyiken indulunk el, mindenképpen a mássághoz, titokhoz, gyanús eredetű hatalomhoz jutunk. Nevezték így (kéknek⁷) a fattyúkat is, de igazából ez a furcsa szőrzet konkrét jelzés tulajdonosának nem hétköznapi képességeire, eredetére. A német változatban egyenesen varázslóként jelenik meg.⁸ Néhol isteni eredetet feltételeznek mögötte. Mit tudhat, amit a többiek nem? Milyen képességei vannak, amellyel vagyokra és hatalomra tett szert? Miféle előélete lehet?

Talán akkor vagyunk mindegyik feltételezéshez a legközelebb, ha elfogadjuk, hogy a mesei Kékszakállban átlagon felüli képességek és valami nagy erő dolgozik. Sötét, kemény, erőszakos, amit létrehoz. Ő maga is az, noha képes kellemessé tenni magát, jóindulatúnak tűnni – átmenetileg... Mindenkit nem téveszt meg, de azokat bizonyára, akik maguk is ilyesmire – netán erőre, hatalomra, gazdagságra vágynak, mert ebben van hiányuk. Érdemtelenül gazdaggá válni, eladni a testünket, de csak titkokban, magunknak sem bevallva, ezt ma is érdekházasságnak nevezik...

Ami az erőszak mögött van

Gyaníthatóan erőszakra hajlamos, áttatásra is képes férfi manipulációja van a háttérben, mellette egy önbecsapásra hajlamos nő. A házasság elhálásával a kelepce bezárult, jön a véres leszámolás – ez a történet gerince. Itt határozottan fölsejlik egy kemény, precíz, tudatos elme manipulációja. Kiválasztani a megfelelőt, aki eléggé naiv, nem működnek a természetes ösztönei, ezért aztán befolyásolható és kíváncsi, aztán „helyzetbe hozni”, ahol csak egyféleképpen működhet, majd leszámolni vele abban a biztos tudatban, hogy lám, a nő már csak ilyen gyenge anyagból van,

---

⁶A Piroska és a farkas c. Grimm meséből

⁷ A kék szín a középkorban utalás volt a fattyúságra. Forrás: Catherine Vellay-Vallantin Romantisme, 1992.

⁸ Grimm 46. mese Ficseri madár cím Kékszakáll variáns

megbízhatatlan és könnyelmű, selejtes, megérdemli a sorsát... Mint egy önbeteljesítő jóslat... Szinte kikerülhetetlen a vég...

A belső dráma a lélek mélyén zajlik

Érdeemes a mesében mélyebbre merülve megnézni azokat az okokat, amelyek a fenti történések ismétlődését előidézik. Ha a mesét olyan térképként tudjuk szemlélni, felfejteni, amely a belső lelki tájakon biztosan utat mutat, akkor most egy olyan lélek mélyére nézhetünk, aki ölni tud... Szerencsére a mese nemcsak leír egy állapotot, de mindig hordozza a megoldást is. Ha úgy tudjuk követni az események menetét, hogy közben az egyidejűségben maradunk, s az egyes szereplőket egy belső dráma cselekvőiként IS nézzük, akkor talán könnyebb megérteni mi zajlik a háttérben. Hogyan működik mindez, ha nem külső történésként nézzük, hanem egy belső dráma részeként? Induljunk ki onnan, hogy a lélek egyben az a titkos mesebeli kamra is, amelynek felnyitása rádöbbenhet minket a Kékszakállú herceg valódi indítékaira.

A tét: mi és hogyan működik ennek a szörnyű tette képes embernek a belső valóságában. Mi történik az erőszak háttérében? Ehhez a történéséhez a mese ad egy sajátos kulcsot.

Ki is ez a belső Kékszakáll?

A szimbolikus stigmatizáltság annak a megjelenése, hogy valaki radikálisan más (illetve másnak érzi magát bizonyos élmények következtében!), mint a többiek. Esetünkben nem akárhogyan más, hanem a szakálla révén... Vagyis az életerejével van gond – hiszen a szakáll jelezte növekedés mentén van az ő mássága, stigmája. Ennek háttérében nagyon sok sérelem, fájdalmas tapasztalat és rossz élmény húzódhatott meg. Az ilyen fájdalmas élmények védekezésre készítetik az embert. Mivel pedig az irányítás és a tervezés az elme sajátossága, óhatatlanul létrejön valamilyen elme-konstrukció, ami eltér a megszokottól. A viselkedés óhatatlanul megkeményedik, bekeményedik. A fájdalmas élmények következményeként az elme átveszi a hatalmat az érzések, és a természetes ösztönök felett. De nem csupán uralja ezeket az érzéseket, ami akár normális működés is lehet, de – mint a titkos kamrát a mesében – be is zárja, elzárja, véglegesen eltiltotta önmagától. Csupán az érzések látszatát működteti! Néha ez a túlélés egyetlen lehetséges útja.... szükség van rá, de tartós működése olyan „kő” állapotot hoz létre, amelyet nagyon nehéz újra elevenné változtatni.

Ez az „elme-konstrukció” maga a vár, Kékszakáll otthona, megkövesedett, megkérgesedett lény. Ebben él, ez adja a működési módját (ha úgy tetszik a karakterét). Ez egy nagyon határozott és keményen kézben tartott konzekvens viselkedési mód és világkép. Ebben a szorosra zárt világban a szívbéli érzésnek nincs helye, ezt pótolja, vagy inkább próbálja pótolni a testi kielégülés.

Sajnos ez mára általános viselkedési mintává is vált, különösen a szülők minimális figyelme, szeretete nélkül felnőtt generációkban, akik már egészen fiatalon (akár 12-14 éves kortól) a nemiségben keresnek valamiféle intimitáspótlékot. Jellemzően erős ez az állami gondozott gyerekek esetében, akiknek sors-számai amúgy is könnyebben tartanak a bűnözés irányába, hiszen túlélési stratégiáik a vadságra és gyakorta az immoralitásra épülnek. Nem véletlenül a mesei Kékszakáll „kéksége” korabeli utalás a fattyúságra, mint kivetettségre.

E mögött a keménység mögött azonban folyton ott munkál valami meghatározhatatlan kiégettség, kielégítetlenség, hiányérzet. A lélek öntudatlanul is keresi a kapcsolódásokat azokkal a félreállított és degradált részeivel, amelyek még nem rendelődtek teljesen az elme uralma alá. Ilyen lehet a sejtés egy másként működő rejtett valóságról, amelynek jelenléte az álmokban, a kontrollált érzések alól felbukkanó vágyakban jelenhet meg, vagy csak valami fáradt szomorúságban. Megragadásához azonban egy olyan mezőbe kellene belépni, amelyet az elme bezárt, leblokkolt, hozzáférhetetlenné tett. Ez maga az a titkos kamra, amelyhez ugyan ad kulcsot Kékszakáll az ifjú feleségnek, de veszélyzónának is jelöli... Ez maga a fájdalom, aminek érintése szinte lehetetlen, amihez nincs direkt hozzáférés. Ha ez mégis megtörténik, akkor a „kulcs vérezni kezd”, olyan indulati energiák szabadulhatnak el, amelyek azonnal projekciót keresnek, bűnöst, hibást, akire átvihető a fájdalom, akit áldozattá lehet tenni.

Sok paranoid jelenség mögött húzódik meg ilyen leválasztott érinthetetlen és azonnal vérezni kezdő seb. Kitisztítása helyett az elme azonnal hárit, külső okot és ellenséget talál. Helyettesít, pótcselekvésekbe menekül, „*verset írok, amikor nem verset írni volna jó*”, írja József Attila, akinek fájdalmasan szép költészete folytonos menekülés is volt feldolgozhatatlan élményei elől.

A megoldásnak csak akkor van realitása, ha az elme-konstrukció merevségét fel tudja oldani a „másik oldal” (álom, vágy, hiányérzet, fájdalommal, szomorúsággal való szembesülés) transzperszonális ereje. Ide sajnos nagyon nehéz eljutni, konfrontáció nélkül semmiképpen. De mivel is kellene konfrontálódni? Valami olyasmivel, ami már meghalt, levált, bezárult, elérhetetlen és félelmetes, de leginkább fájdalmas.

Hol a megoldás?

Az igazi nehézség, de egyben a megoldás kulcsa is az, hogy az összes mesei „szereplő”, egyszerre van bennünk, illetve a „mesei emberben”⁹ jelen. S mi elkezdjük őket egyenként megszólítani, megismerni, azonosítani! Lehetünk kemények, merevek, vágyakozóak, manipulatívok, pusztítóak és naivak – és így tovább. Minden helyzet, amellyel találkozunk, mozgósít ezek közül egyet, kettőt, akár mindet. Ez a mi belső színpadunk, amelynek mozgását a mese nagyon jól mutatja meg. Az ismétlés a lényeg: a lélek mindig ismerős helyzetet keres, akkor is, ha ez a helyzet számára „végzetes”. S ha elkezdjük őket nevükön szólítva felismerni, akkor lehetőséget kapunk, hogy megtörjük az ismétlés berögzült szokását, hogy új lapot kezdjünk, egy új, jobb, élettelibb mintát építsünk.

A bennünk belül működő Kékszakáll (megmerevedett gondolatstruktúra) újra és újra keresi, majd megtalálja a vágyott szépséget, finomságot és gyengédséget. De csak azért, hogy újra és újra bebizonyíthassa önmagának, hogy mindez csupa hazugság, félrevezetés. Így válhatunk lélekben egyre keserűbbé és magányosabbá.

Minden elfojtott, ki nem mondott gyengédség, elvetélt simogatás egy lesz a mesei halott asszonyok közül. A spontán feltörő, majd elnyomott vágyak hullái egy idő után kezelhetetlenné válnak. S éppen a kezelhetetlenség következtében születik meg az esély, hogy az eltakart, kompenzált fájdalom, ami minden elnyomást, elhallgatást követ, elérje a tűrés/töréspontot, s így a véres kulcs valóban kinyithatja bennünk a felismerés és megértés hatalmas élményét. Önmagunk bezártságához ad ez a vérző kulcs nyitási lehetőséget. Vérzik, mert olyasmit zárt be, amiben az igazi élet lehetősége volt. Elfogadni, szeretni, odaadónak lenni – spontán élvezni az életet kontroll és a hatalom gyakorlása nélkül – ez a lélek természetes igénye. S ha ez az igény túl sokáig van zár alatt, akkor az ott elnyomott erő is helyet és teret követel magának.

A mesei naiv részünk, a feleség, aki mindazt képviseli, amit igénylünk, de közben uralni is karjuk, nem tehet mást, mint azt, hogy kinyitja az elzárt ajtót. Ha másként nem, akkor pszichózis formájában, a test vagy a lélek betegsége formájában, mert az átjárhatatlan, zárványokkal működő test/lélek óhatatlanul jelzéseket ad le.

Ha élni akarunk, akkor először ki kell nyitni a titkos kamrát! „Éltetni” kell az életet, a kíváncsiságot, a megismerési vágyat, hogy a belül elzárt fájdalom kitörjön, vérezzen és halálra hívjon. Csak akkor lehet szó újjászületésről, ha előtte ott van az Élet/Halál tengely megértése, megélése. Ehhez viszont erő

---

⁹ A „mesei ember” kifejezést Bajzátth Mária mesepedagógustól hallottam, azt jelzi, hogy az „egész, azaz teljes ember”, amelynek részeiként jelennek meg az egyes szereplők a mesében.

kell, s ezt az erőt ott, abban a bizonyos titkos kamrában tartjuk elzárva. De ehhez csak akkor férhetünk hozzá, ha van elég bátorságunk az igazság meglátásához, a halállal való szembenézéshez.

A fiatalasszony manőverezése, hogy a kulcs vérzését eltakarja, annak a folyamata, ahogyan a vérzések következtében a lélek egyre aktívabbá válik, először ugyan takargatni szeretne, semmissé tenni a nyitás tényét, de a nyilvánvaló igazság, hogy ez lehetetlen, gyilkos indulatokat ébreszt. Ez egy hatalmas belső vihar, küzdelem a felismerés ellen. Az ellen, hogy az élet mellett ott a halál, s nekünk választani kell, hogy melyiket is szolgáljuk. A gyenge, naiv - az áldozat rész - így „öntudatra”, önmaga valódi jelentőségére ébred. Már nem akar áldozat lenni többé. Először imádkozni kezd, de aztán meggondolja magát, helyette kikiabál a nővéreinek: „*Nővérekéim, látjátok fivéreimet közeledni?*” A sors hatalmainak való önmegadás vagy a felsőbb erő szólítása helyett a testvérei által képviselt egészséges részéhez folyamodik. Ha a döntés megszületett, s elhangzik a kérdés: „*Nővérekéim, látjátok fivéreimet közeledni?*” – akkor az élet „Fivérei” teszik a dolgukat...

A mese naivnak nevezett világképe szerint nincs teljes halál, akárhány halott asszony heverhet is a titkos kamrában, mert mindig van elegendő élő erő bennünk az újrakezdéshez. Ez a mesei „naivitás” azt az elpusztíthatatlan belső lélek-erőt jelzi, jelképezi, jeleníti meg, amely képessé teszi az emberi lényt - minden önkontroll és megmerevedett gondolati minta ellenére -, hogy felülírja a halál felé vezető önmegsemmisítési mintát. A mesei fiverekben megszemélyesülve megöli az őt fogva tartó erőszakos, sértett, hatalmaskodó részét. A lélek színpadán ez egy hatalmas érzelmi élményt, megrázó felismerést jelent, amelyben, ami által meglátjuk, mitől is lettünk ennyire boldogtalanok...

A sorrend tehát: élet/halál/élet – újjászületés. A megmerevedett, megkeseredett ego-rész halálával a belső és a külső rend helyreáll – a világ ismét a lehetőségek birodalmává válik...

A „naivitás” az az erő, amely a lehetőségek birodalmáról szól, a lélek igazságáról, ahogyan a mese is a lélek útját térképezi fel. A mesei igazság ereje a bennünk működő életerőt szólítja meg, s ez elemi erővel hat: „*Rólad szól a mese, csak a név más*”- mondja Horatius. Talán ezért él a mítosz és a mese oly régóta...

Ahogy történni szokott

A kékszakállúság erőtere és energiája hatalmas. Amíg a fenti folyamat éltető ereje nem tud működésbe lépni, addig újra és újra létrehozza kívül és belül az áldozat-szedés rituáléját. Öl, mert csak így tud élni. Áldozat lehet

mindenki a környezetéből. Keménység van és elégedetlenség mindennel és mindenkivel szemben. Maximalizmus, erőfitogtatás az egyik oldalon, gyengeség, parttalan vágyakozás a másikon. Ők mindig össze fognak találkozni, mert ami belül feszít, az kívül keres magának oldást. Mindaddig, amíg belül oldásra nem talál...